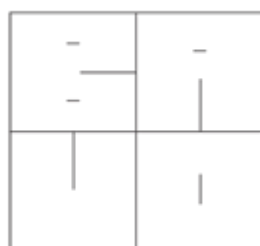

KONTEKSTI KULTURE

STUDIJE IZ HUMANISTIKE I UMJETNOSTI

BROJ IV
2026

An abstract graphic in the bottom right corner consisting of numerous wavy, vertical lines of varying thicknesses, creating a sense of movement and depth. The lines are a lighter shade of the background color.

DRUŠTVO
ZA
KULTURNI
RAZVOJ
BAUO

KONTEKSTI KULTURE | CONTEXTS of CULTURE
Studije iz humanistike i umjetnosti | Studies in Humanities and Arts

ISSN 3027-4222 | Štampano izdanje | *Printed Edition*
ISSN 3027-4818 | Elektronsko izdanje | *Electronic Edition*

Izdavač | *Publisher*

Društvo za kulturni razvoj „Bauo“ | *Association for Cultural Development “Bauo”*

Za izdavača | *For the Publisher*

Dušan Medin

Međunarodna naučna redakcija | *International Scientific Editorial Board*

Edidio Ivetić (Univerzitet u Padovi, Padova, Italija)
Dragana Radojičić (Etnografski institut SANU, Beograd, Srbija)
Boris Kavur (Univerzitet Primorska, Kopar, Slovenija)
Martina Blečić Kavur (Univerzitet Primorska, Kopar, Slovenija)
Tanja Petrović (Slovenačka akademija nauka i umjetnosti, Ljubljana, Slovenija)
Ljiljana Gavrilović (Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija)
Koraljka Kuzman Šlogar (Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, Hrvatska)
Amra Šaćić Beća (Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, Bosna i Hercegovina)
Nenad Vujadinović (Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, Crna Gora)
Zrinka Mileusnić (Univerzitet Primorska, Kopar, Slovenija)
Branko Banović (Etnografski institut SANU, Beograd, Srbija)
Nicholas Angeloff (Cal Poly Humboldt, Arkata, Kalifornija, Sjedinjene Američke Države)
Aleksandar Brkić (Goldsmiths Univerzitet u Londonu, London, Ujedinjeno Kraljevstvo)
Milena Jokanović (Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija)
Edin Jašarović (Univerzitet Crne Gore, Cetinje, Crna Gora)

Redakcija | *Editorial Board*

Edin Jašarović (Univerzitet Crne Gore, Cetinje, Crna Gora)
Stanka Janković Pivljanin (Službeni glasnik, Beograd, Srbija)
Dušan Medin (Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, Crna Gora)
Jasmina Bajo (JU Kulturni centar „Nikola Đurković“, Kotor, Crna Gora)
Milica Stanić Radonjić (JU Muzeji i galerije Budve, Budva, Crna Gora)

Glavni urednik | *Editor-in-Chief*

Edin Jašarović (Univerzitet Crne Gore, Cetinje, Crna Gora)

Urednici broja | *Editors of the Volume*

Stanka Janković Pivljanin (Službeni glasnik, Beograd, Srbija)
Dušan Medin (Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, Crna Gora)

KONTEKSTI KULTURE
STUDIJE IZ HUMANISTIKE I UMJETNOSTI

CONTEXTS *of* CULTURE
STUDIES IN HUMANITIES AND ARTS

IV

PETROVAC NA MORU
MMXXVI

Objavljeno uz podršku Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija Crne Gore
u okviru Konkursa za sufinansiranje naučnoistraživačke djelatnosti u 2026. godini

*Published with the support of the Ministry of Education, Science and Innovation of Montenegro
as part of the Call for co-financing scientific research activities in 2026*

Časopis nije na prodaju, već se besplatno distribuira

The journal is not for sale and is distributed free of charge

Časopis i svi radovi licencirani su pod licencom Creative Commons
Attribution–NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

*The journal and all the articles are licensed under the Creative Commons
Attribution–NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License*

www.creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

SADRŽAJ | CONTENT

Riječ urednika broja | 7 | *Foreword By The Volume Editors* | 11

SVJEDOČANSTVA MISLI I VJERE | TESTIMONIES *of* THOUGHTS AND FAIT

Nusret Isanović | Ibn al-Haytham, nagovjestitelj moderne znanosti | 17

Tsvetan Theophanov | Tariq Ramadan: A Controversial Spokesperson
of The 'European Islam' | 35

Slaviša Raković | Albanske bektašije: od derviškog reda do zasebne
verske zajednice (i kulturne grupe) | 47

NASLJEĐE SUSRETA | LEGACIES *of* ENCOUNTER

Savo Marković | Italijanska korespondencija osmanskog Bara:
pismo dubrovačkim vlastima iz 1767. godine | 65

Dragana Kujović | Prilog obradi osmanske materijalne kulture u Crnoj Gori:
elementi zbirke metalnih predmeta iz Zavičajnog muzeja u Pljevljima | 75

Velida Mataradžija i Amina Ajdinović Mehović | Vakufi kao simboli
pripadnosti orijentalno-islamskom civilizacijskom krugu | 85

OGLEDALA RIJEČI | MIRRORS *of* THE WORDS

Ksenija Aykut i Stefani Miljković | Simbolika i značaj mačke u turskoj
književnosti i kulturi | 105

Melinda Botalić | Slika žene u romanu *Konak suza* turske spisateljice
Šebnem Işıguzel | 117

Predrag V. Jelenković | O osnovnoj terminologiji turske umetničke
muzike | 129

PRIKAZI | REVIEWS

Goran Pajović | *Luna podno Lovćena: kulturno nasljeđe islamskog stanovništva
Crne Gore u cetinjskim muzejima*, ur. Filip Kuzman, JU Narodni muzej Crne
Gore, Prijestonica Cetinje, Cetinje, 2023. | 145

Filip Kuzman | *Barski nišani u kontekstu analize i vremena: zbornik radova*,
ur. Goran Pajović i Burhan Čelebić, NVU Manoveki, Bar, 2024. | 149

Uputstva za autore | 153 | *Guidelines for Authors* | 163

SIMBOLIKA I ZNAČAJ MAČKE U TURSKOJ KNJIŽEVNOSTI I KULTURI

Ksenija Aykut¹
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Beograd, Srbija

Stefani Miljković²
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Beograd, Srbija

Sažetak: Mačka kao entitet i simbol prisutna je u raznim kulturama tokom istorije, jednako kao i u savremenom životu ljudske zajednice, noseći u sebi specifičan smisao i značaj u svakodnevnom životu. Bilo da je vekovima bila voljena i smatrana božanstvom kao u starom Egiptu, proganjana i uništavana u Evropi srednjeg veka ili pak bila predmet različitih sujeverja u savremenom dobu, mačka je posebnim osobinama koje poseduje obezbedila sebi mesto u kulturi i literaturi većine narodnih i umetničkih stvaralaca. Mačka se u islamskoj tradiciji prihvata kao voljena životinja, ona je simbol čistote, duhovne zaštite i doprinosi unutrašnjem miru. U turskoj kulturi i literaturi mačka je čest pratilac pripovedanja, predmet analize ili čak glavni lik dela. Predmet ovog rada jeste predstavljanje i analiza odabranih dela koja prikazuju mačku kao važan faktor u čovekovom okruženju, gde ona kao njegov pratilac ima značajnu ulogu u poimanju života, ličnog i društvenog senzibiliteta. Cilj rada je da ukaže na shvatanje uloge mačke u turskoj kulturi i literaturi, na način prikazivanja simbolike koju ona nosi, kao i na prihvatanje njene uloge od društvene sredine. Najpoznatiji turski pisci, pripovedači i pesnici u svojim delima dali su zapažen prostor ovom nezavisnom, samodovoljnom kućnom ljubimcu, njenom nesvakidašnjem karakteru i osobenostima. U radu se obrađuje prikaz mačke u delima savremenih turskih pisaca.

Ključne reči: mačka, simbolika mačke, turska književnost, turska kultura, mandžadžiluk, kulturna semiotika

¹ ksenija.aykut@fil.bg.ac.rs.

² stefani.miljkovic@fil.bg.ac.rs.

MAČKA KROZ ISTORIJU

Suživot čoveka i mačke predstavlja jednu od najdugovečnijih i najkompleksnijih veza koje su se oblikovale tokom hiljada godina. Smatra se da su Egipćani prvi koji su uspjeli da domestikuju divlju mačku, i to pre više od 4000 godina, mada nedavna otkrića ukazuju na to da su mačke možda bile usko povezane sa ljudima još pre 9500 godina (Bernstein 2007: 47). Ovaj rani kontakt prerastao je u stabilan oblik zajedništva, čija istorija oscilira između praktične saradnje, religijskog obožavanja, demonizacije i idealizovanja u savremenoj kulturi i medijima.

U antičkom svetu mačke su, pored svoje praktične veštine kao lovci, negovane i kao kućni ljubimci. U Egiptu mačka doživljava najveći vid divljenja, posmatrana kao samo božanstvo, čiji kult je posebno negovan. Naime, boginja Bastet prikazana je u obliku mačke i smatrana je zaštitnicom žena, doma, trudnoće, porodilja i harmonije, a mačke su se tretirale kao njene manifestacije i smatrane su božanstvima. U prilog tome govori i činjenica da su mačke, nakon smrti, bile mumificirane i sahranjivane isto kao i ljudi, sa svim počastima i ceremonijama (Radecki 2017: 37).

Međutim, evropski srednji vek doneo je radikalnu promenu percepcije mačaka. Sa širenjem hrišćanstva i uništavanjem svih paganskih i kulturnih praksi započinje i demonizacija mačaka. U XIII veku papa Grgur IX donosi crkvenu uredbu kojom se zvanično proglašava veza između mačaka i đavola i daje božansko odobrenje za masakr mačaka (Radecki 2017: 55). Mačka je tako od božanskog čuvara doma postala figura zla i pratiteljka veštica, što je rezultovalo progonom, masovnim spaljivanjima i dubokim strahom koji je potrajao vekovima. Ovako ukorenjen strah prema mačkama uskoro biva

povezan sa mržnjom i grehom u kulturološkom izrazu. Depikcija mačaka u srednjovekovnom slikarstvu simboliše najmračnije ljudske grešne želje, pa njihova pozicija na platnu, odnosno fizička bliskost sa likom, predstavlja grehe poput požude, nemorala, izdaje i uticaja mračnih sila. Ova simbolika je posebno naglašena u slikarstvu koje se bavilo biblijskim i religijskim tematikama (Łogoźna-Wypych 2018: 165).

Odnos ljudi i mačaka je, kroz hiljade godina, oscilirao između obožavanja, straha, simboličke ambivalencije i savremenog idealizovanja, ostajući jedan od najintrigantnijih primera među ljudsko-životinjskim vezama. Kroz istoriju, mačka je oscilirala između božanskog i demonskog, između poštovanja i progona.

MAČKA KAO DEO TURSKOG FOLKLORA I TRADICIJE

Ljubav i poštovanje prema životinjama duboko su utkani u tursku kulturu, kada su još prva nomadska plemena živela u harmoniji s prirodom. Životinje, poput konja, ovaca, koza, bez kojih preživljavanje nije bilo moguće, ljudi nisu posmatrali samo kroz njihovu svrhu u domaćinstvu i ekonomskom životu, već su im pridavali i magijske, pa čak i božanske osobine. Ova simbolika ovekovečena je u skulpturama, minijaturama, a posebno u tradicionalnom ćilimarstvu. U turskoj kulturi i antropnimiji zastupljen je običaj usvajanja imena životinja za lično ime, koje tako simboliše „snagu i neustrašivost kod muških imena, lepotu i eleganciju kod ženskih, dok imena domaćih životinja iskazuju vrednost koju one imaju u životu običnog čoveka“ (Ajkyt 2010: 310).

Što se tiče drugih domaćih životinja, poput pasa i mačaka, one nisu bile tako duboko utkane u verovanja i tradiciju

starih turskih plemena. Prema šaman-skim verovanjima pas je imao negativnu konotaciju, simbolizovao je smrt i prelazak u podzemni svet. Tek se nakon prihvatanja islama pogled na ovu životinju promenio i stekao pozitivnu simboliku, vezanu za prijateljstvo, lojalnost i strpljenje koji su mnogo značili u lovu (Çatalbaş 2011: 54).

Mačka kao deo stare turske mitologije i folklora nije bila u znatnoj meri zastupljena. Tek u ponekim folklornim predanjima može se pronaći kao važan učesnik u spiritualnom ili magijskom simbolizmu. Jedan od negativnih primera jeste mitološko biće *Basti* (tur. *Basti*), zli duh koji donosi nesreću, vlada košmarima i izaziva paralizu sna, a njegovo ovozemaljsko otelotvorenje javlja se u vidu crne mačke (Karakurt 2011: 70). Među njegovim karakteristikama izdvaja se nečujno kretanje prema žrtvi, odnosno način hodanja karakterističan za mačku. Iz ovoga proizlazi da crna mačka dobija negativnu, demonsku konotaciju, ne kao životinja sama po sebi, već kao oblik koji demonsko biće preuzima. Jedan od razloga zbog kojih se crne mačke asociraju sa lošim omenom i smrću može se pojasniti time da „religioznu konotaciju crne boje pojačava ideja da crna mačka donosi nesreću. Crna boja se generalno povezuje sa negativnošću“ (Özdemir 2021: 26). Ovde se negativna simbolika ne vezuje za životinju, već isključivo za boju, u ovom slučaju crnu, koja nosi značenje loše sreće i predskazanja. Postoji nekoliko varijacija verovanja sa sličnom tematikom, gde se raznim zlim silama dodeljuju osobine koje ih prerusavaju u mačke i noću zastrašuju ljude. Ovo sujeverje pokazuje da mačka nije samo „zloslutna“ životinja već arhetipski simbol liminalnosti – biće na granici domaćeg i divljeg, vidljivog i nevidljivog, života i smrti. Razni turski narodi u prošlosti nisu gledali blagonaklono na mačke. Naime, u legendama različitih turskih plemena mačka

se posmatra u negativnom svetlu, što se pojašnjava njenom nepredvidivom prirodom i ponašanjem, ali i činjenicom da je najaktivnija noću, tik pred samu zoru, što je prirodno izazivalo strah u tadašnje vreme (Savaş 2021: 306).

Nasuprot tome, verovanja u kojima se mačke javljaju u pozitivnom svetlu jesu ona u kojima one predstavljaju otelotvorenje mitoloških bića kao zaštitnice domova. Takav primer uočava se u prezentaciji *Boginje zaštitnice skladišta* (tur. *Ambar Ana*) koja čuva žene i domove i donosi prosperitet. Verovalo se da boginja živi u ambarima i skladištima kuća i da se može prerusiti u mačku kako bi gonila miševе i štitila zalihe hrane za ukućane (Karakurt 2011: 42). Još jedan primer, iz osmanlijskog perioda, koji pokazuje mačke kao zaštitnice jeste i urbana legenda o *ženama mačkama* (tur. *Kedi kadınları*), u kojoj se pripoveda da u Istanbulu žive žene koje se, kada padne noć, mogu preobraziti u mačke. One su poznate po tome da pomažu drugim ženama, deci i siromašnima.

Ono što se može zaključiti iz ovih folklornih predanja jeste da se kod mitoloških bića izdvajaju dve karakteristike, odnosno svojstva mačaka: prvo je njena specifična priroda, nečujno šunjanje i tendencija da izlazi i lovi noću, te predstavlja neprirodnost za čoveka, što je stoga rezultiralo strahom i ispoljilo se kroz negativne insinuacije i sujeverja. Drugo svojstvo se može opisati nastavkom božanskih i natprirodnih opisa, koji su egzistirali u antičkom dobu, kada se mačka upoređuje sa ženskim božanstvima i predstavlja kao zaštitnica žena i doma.

MANDŽADŽILUK – PROFESIJA HUMANOSTI

Nakon prihvatanja islamske vere stavovi turskog naroda prema životinjama

Sl. 1. i 2. Ulični mačak Tombili postao je poznat zahvaljujući karakterističnoj pozi u kojoj se opušteno odmara naslonjen na stepenik ispred dućana u poznatom istanbulskom kvartu Kadikoj. Nakon smrti na istom mestu je podignuta njegova skulptura, koja je svečano otkrivena 4. oktobra 2016. godine, na Svetski dan životinja. Tombili predstavlja simbol prisnog odnosa stanovnika Istanbula prema mačkama.
(<https://www.boredpanda.com/laid-back-cat-statue-tombili-istanbul/>)

počinju da se menjaju. Nestaju paganska obožavanja životinja, kao i verovanja vezana za njih, a umesto toga propoveda se ljubav i samilost prema živim bićima, posebno prema uličnim životinjama. Ovaj novi način mišljenja proizlazi iz verovanja da su životinje Božija stvorenja i stoga vredne zaštite; briga o njima donosi „sevap“ (duhovnu nagradu), te se osuđuje nanošenje bola, izgladnjivanje i zlostavljanje. Ova moralna načela sprovedena su i u praksi što je, nakon određenog vremena, rezultiralo nastankom profesije koja je bila poznata pod terminom *mandžadžiluk* (tur. *mancacılık*) i imala važnu ulogu u održavanju mira i higijene gradova.

Mandžadžiluk predstavlja praksu svakodnevnog hranjenja pasa i mačaka u mahali, donošenja vode životinjama, lečenja (koliko je bilo moguće), sprečavanja agresije i bolesti među životinjama, kao i održavanja higijene prostora u kojem se životinje hrane. Reč *mandžadžiluk* nastala je od italijanske reči *mangia*, u značenju hrana, a ljudi koji su se bavili ovom profesijom nazivali su se

mandžadžije (tur. *mancaci*). Mandžadžije su bili pretežno pripadnici nižih društvenih slojeva, ali su kroz svoju delatnost sticali izvestan ugled u zajednici. Oni bi kupovali iznutrice, pripremali ih, stavljali na gvozdene ili drvene štapove, a zatim hodali ulicama vičući „hrana za mačke“ (tur. *kedi mancasi*) ili „hrana za pse“ (tur. *köpek mancasi*) i prodavali ih stanovnicima koji su hranili ulične životinje (Menekşe 2022: 94). O tome koliko su moralne vrednosti bile utemeljene duboko u svesti društva govori i činjenica da su neki stanovnici davali novac *mandžadžijama* da ih hrane u njihovo ime, pa su čak stvarani i vakufi koji su predviđali da se određena količina hrane svakodnevno donira (Menekşe 2022: 94).

Prema islamskoj tradiciji prorok Muhamed je voleo sve životinje, ali posebno mačke, koje je smatrao čistim životinjama, kojima je bilo dozvoljeno da borave i u kućama vernika. Mačka, koja se u paganskoj kulturi neretko vezivala za nesrećno i demonsko prisustvo, u Osmanlijskoj carevini doživela je pravo preobraženje i postala voljeni

član društvenog kolektiva. Tako su ove životinje postale poželjni stanovnici tekija, medresa, pa čak i biblioteka. Mačkama je pristup javnim ustanovama bio dozvoljen i iz praktičnih razloga, imajući u vidu da je kontrola glodara bila ključna za očuvanje ekonomskih i intelektualnih resursa. Ovi i mnogi drugi primeri su svojevrsni pokazatelji da mačke nisu bile samo estetski ili religijski povlašćene, već su bile i strukturalno integrisane u osmanlijski sistem javne brige.

Nažalost, vremenom je profesija mandžadžiluka izumrla, a veliki broj uličnih životinja je istrebljen zbog napada na stanovništvo i širenja besnila. Premda se tradicija nije u potpunosti izgubila, poslednjih godina uočava se sve veći trud zajednice za zbrinjavanje napuštenih životinja. Turci su i danas poznati po svom senzibilnom pristupu uličnim životinjama. Ispred stambenih objekata i kuća često su postavljene posude za hranu koje meštani koriste kako bi psima, mačkama i pticama olakšali uslove boravka na otvorenom prostoru. Pored toga, nisu neuobičajeni prizori gde se životinjama dopušta da borave u klimatizovanim prostorijama ili im se tokom hladnih zimskih dana omogućuje da prenoće u zatvorenim lokalima. Takođe, u Turskoj su veoma aktivna udruženja građana koja brinu o lečenju bolesnih i nemoćnih uličnih mačaka i pasa.

MAČKA U TURSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Kao što se iz prethodnih celina može videti, životinje imaju važnu ulogu u turskom predislamskom periodu, s tim da je mačka ostavila mnogo veći uticaj u islamskoj tradiciji. Da bi se mogao detaljnije sagledati značaj uloge mačke, potrebno je, upoređenja radi, predstaviti socijalnu percepciju psa, koja je u

značajnom periodu egzistirala u turskom društvu. Naime, „negativan stav prema psima je uobičajen u muslimanskim društvima, a mnogi muslimani smatraju psa nečistom životinjom“³ (Berglund 2014: 545). Detaljniji uvid u psihološku strukturu turskog stanovništva i nepravedan tretman pasa u odnosu na mačke verno je prikazao Orhan Pamuk⁴ u svom delu *Zovem se Crveno* (tur. *Benim Adım Kırmızı*)⁵:

„Svakako vam je poznato da nas pse ta družina hadžija, hodža, propovednika i imama nikako ne voli. Ako se ja pitam, to ima veze s onim kad je hazreti Muhamed svoj skut isekao da ne bi probudio mačku što je na njemu zaspala. Podsećajući da prema nama nikad nije pokazana ovakva blagonaklonost kakva je iskazana prema mački, želi se reći da je Božji poslanik gajio neprijateljstvo prema psima zbog njihovog iskonskog ratovanja s tim stvorenjem za koje čak i najgluplji ljudski stvor zna da je nezahvalno. To što nas ne puštaju u bogomolje jer smo tobože nečisti, zatim udarci sirkovim metlama, koje u predvorjima džamija već vekovima trpimo od čistača i poslužitelja, samo su epilog tog pogrešnog, zlonamerno izvedenog tumačenja“ (Pamuk 2010: 20).

³ Islamski učenjaci su, pokušavajući da odgonetnu pitanja dogme, došli do teorije da anđeli ne ulaze u kuće sa psima, zato što je pas nečista životinja jer jede nečiste stvari, oseća se i zagađuje okolinu, te je to kazna za kršenje Poslanikove naredbe o držanju pasa (Baysa 2025: 463).

⁴ Orhan Pamuk (1952–) turski romanopisac i esejista, dobitnik Nobelove nagrade za književnost 2006. godine. Njegovi najistaknutiji romani koji su prevedeni i na srpski jezik su: *Beyaz Kale* (*Bela tvrđava*, 1985), *Kara Kitap* (*Crna knjiga*, 1990), *Benim Adım Kırmızı* (*Zovem se Crveno*, 1998), *İstanbul: Hatıralar ve Şehir* (*Istanbul: sećanja i grad*, 2003), *Masumiyet Müzesi* (*Muzej nevinosti*, 2008), *Kırmızı Saçlı Kadın* (*Žena crvene kose*, 2016) i drugi.

⁵ Svi prevodi izabranih primera turskih tekstova su naši.

Pored izrazito religijskog konteksta, sama simbolika psa kao nečiste životinje proširila se i na svakodnevni govor i postala je sinonim za nešto loše i uvredljivo. Naime, u arapskom jeziku nazvati nekoga psom uvreda je sama po sebi, dok se u turskom jeziku reč *köpek* – „pas“ ne doživljava kao uvreda, ali njegov sinonim, reč *it*, nosi izuzetno pejorativno značenje,⁶ kao što je uočljivo u primerima poput: *it* – „džukela“, *itoğlu it* – „pasji sin“, *itler* – „džukele, pseta“ i druge.

Nasuprot ovako negativnom stavu prema psima, koji se ogleda u sferama jezika i tradicije, za mačku se ne vezuje negativna simbolika i upotreba njenog imena u govoru ne donosi težinu niti uvredu. Ipak, potrebno je naglasiti da u savremenom trenutku tendencija velikih gradova u smislu držanja pasa kao kućnih ljubimaca beleži značajan porast, dok se u ruralnim sredinama psi koriste kao čuvari okućnice i useva.

Delo koje oslikava kontradiktornosti života, ali i jaz između socijalne percepcije psa i mačke jeste „Gimnastičar“ (tur. *Gimnastik Yapan Adam*) turskog pripovedača S. F. Abasiyanika.⁷ Ova kratka pripovetka bavi se posmatranjem „drugog“ i postepenim razotkrivanjem

unutrašnje snage čoveka koji na prvi pogled deluje neupadljivo. Pripovedač prati priču o čoveku koji se disciplinovan i posvećeno bavi sportskom aktivnošću. U kasnijem razgovoru sa vežbačem, koji je stranac u turskoj sredini, otkriva da gimnastika u njegovom slučaju nije sport i briga o telu radi estetike, već se radi o pripremi za sukob sa svetom. Gimnastičar iskazuje svoju percepciju života i podelu tipova ljudi govoreći upravo o psima i mačkama. U razgovoru, navedenom u sledećem pasusu, insistira se na distinkciji između ove dve životinje sa ciljem prikaza ključnog simboličkog okvira kojim se mogu artikulirati pitanja karaktera, dostojanstva, odnosa prema moći, kao i poimanja kulturnog identiteta:

„Kada je u jednom momentu pogledao prema meni, nisam više mogao da izdržim. – Zar ove godine nema gimnastike? – upitao sam. Nasmešio se: – Ove godine gimnastika nema – reče. Ove godine samo spavati. – Vi ste stranac? – upitah. [...] Pas kao čovek, loša narav... loša... [...] Užasno... verna... Pas, kakva narav čoveka, i on prima. To glupa životinja, nema karakter“ (Abasiyanik 2002: 729).

Pas u ovom delu simboliše potčinjenog čoveka, tragično biće bez anatomije, koje se ne bori kroz život, već samo preživljava. Nasuprot tome, kroz lik gimnastičara pripovedač iskazuje svoje viđenje ljudi koje poredi sa mačkama: „[...] Ali mačka veoma verna, udara kandžama. Grebe, rastrže. Ima karakter mačka. Veliki karakter. [...] Mačka je čista. Ima karakter. Divlja je. Ako je neko zlostavlja, ne ponižava se kao pas, već napada kandžama... Hrabra je...“ (Abasiyanik 2002: 729). U ovom odeljku mačka simboliše sve što pas nije; ona ima integritet, njena vernost je uslovljena poštovanjem, ona je spremna za napad i za borbu ako treba, sposobna da se odupre poniženju i tuđoj volji.

⁶ Sličan sociolingvistički momenat može se pronaći i u srpskom jeziku, gde se poređenjem neke osobe sa psom izražava inferiornost ili uvredljivost tako što se ličnost spušta na animalni nivo. Neretke su i uvredljive reči poput: pseto, džukela, kuja, kučka.

⁷ Sait Faik Abasiyanik (1906–1954), jedan od najznačajnijih turskih pripovedača XX veka, smatra se i utemeljivačem turske moderne kratke priče. Njegova proza odlikuje se lirskim stilom, fokusom na marginalizovane pojedince, svakodnevicu običnog čoveka i snažnu humanističku perspektivu. Najpoznatija dela su mu: *Semaver* (*Samovar*, 1936), *Sarıncı* (*Cisterna*, 1939), *Lüzumsuz Adam* (*Nepotrební čovek*, 1948), *Mahalle Kahvesi* (*Mahalska kafedžinica*, 1950), *Az Şekerli* (*Blago zaslađeno*, 1954).

Pripovetka se završava konciznom rečenicom poput egzistencionalističke deklaracije: „Ja ne pas! Ja mačka!“ (Abasıyanık 2002: 729). Pisac ovom izjavom koju izgovara jedan Evropljanin pokazuje univerzalno shvatanje o karakteristikama čoveka kojima treba težiti putem odricanja od poniznosti i očuvanja dostojanstva, kroz borbu za svoju egzistenciju i ideale. Ova rečenica o preferenciji između psa i mačke simbolički govori o načinu življenja i postojanja u svetu.

Pripovetka „Fuat-pašin sokak“ (tur. *Fuat Paşa Sokağı*) spisateljice Indži Aral⁸ prati susret anonimne pripovedačice sa muškarcem po imenu Fuat, koji se odvija tokom jedne večeri u Istanbulu. Susret je naizgled slučajan, ali se ubrzo pretvara u intiman, spor i refleksivan dijalog o životu, izborima, propuštenim prilikama i unutrašnjim prazninama. Radnja je minimalistička, gotovo bez spoljašnjih događaja, dok se pravi „zaplet“ odvija u unutrašnjem svetu junakinje: kroz njena sećanja, misli i emocionalna kolebanja. U delu lik Fuat nije samo konkretna osoba već postaje figura mogućeg drugačijeg života, onoga što je moglo biti.

U dijalogu dvoje aktera dotiče se nekoliko važnih tematika koje prate savremenog čoveka, poput usamljenosti, uprkos činjenici da smo okruženi ljudima, kolotečine i rutine svakodnevice, ali i straha od vezivanja i gubitka slobode. Kroz celokupan razgovor ispoljava se

jedan lajtmotiv, a to je mačka koja se javlja kao metafora, ali i sredstvo karakterizacije. Naizgled dvoje stranaca započinju svoj razgovor pitanjem: „Da vi možda ne držite mačke?“ (Aral 2006: 19), što pokazuje da je mačka kriterijum emocionalne procene. U ovom trenutku prikazuje se kao da ona ne zna ništa o sagovorniku, ali upravo preko pitanja vezanih za mačku pokušava da odredi njegov karakter. Hermeneutički gledano, mačka se ovde pojavljuje kao projektni simbol, odnosno ogledalo osobina koje predstavljaju drugog. Muškarčev odgovor: „Da, četiri komada. Kako ste znali?“ (Aral 2006: 19) identifikuje osobu koja brine o živim bićima, što se u kulturnom kontekstu tumači kao znak emocionalne stabilnosti i nežnosti. Time se potvrđuje slutnja junakinje da je on „dobar“ čovek. U ovom dijalogu mačka postaje posrednik intimnosti, simbol preko kojeg se dvoje stranaca emocionalno zbližavaju. Ona omogućava početak poverljivog razgovora, opušta atmosferu i gradi osećaj zajedničke bliskosti.

U daljem dijalogu mačka se javlja kao metafora životne jednostavnosti i simboliše ljudsku težnju da se izbegne komplikovanost života i da se teži spokoju i unutrašnjem miru, što se može videti u sledećoj rečenici: „Mačke ne traže previše. Dovoljno im je parče džigerice i to je sve, zar ne?“ (Aral 2006: 19). Ovom replikom autorka ukazuje na emotivno stanje likova, iscrpljenih životnim nedaćama, koristeći simboliku mačke kao samoodrživog bića koje je čovekov saputnik, a ne teret ili obaveza.

„Fuat-pašin sokak“ je intimna, tiha pripovetka o ljudima koji se susreću u pravom trenutku, ali ne i u pravim životima. Ona ne govori o velikoj ljubavi, već o kratkom prepoznavanju. Motiv mačke se pojavljuje kratko, ali je njegova narativna i simbolička uloga snažna jer predstavlja sredstvo

⁸ İnci Aral (1964–) savremena je turska spisateljica i novinarka. U svom književnom radu pretežno se bavi psihološkim i društvenim temama, sa posebnim fokusom na žensku perspektivu, pitanja identiteta, usamljenosti i emotivnih odnosa u urbanom kontekstu savremene Turske. U njene najpoznatije novele ubrajaju se: *Ölü Erkek Kuşlar* (Mrtve muške ptice, 1991), *Yeni Yalan Zamanlar* (Nova lažna vremena, 1994), *Mor* (Ljubičasto, 2002), *Sadakat* (Vernost, 2010) i druge.

karakterizacije, simbol intimnosti kao posrednik u emotivnom zbližavanju likova, i na samom kraju, metaforu za unutrašnji svet i borbu koju svako vodi u tišini.

Roman *Mačja prepiska* (tur. *Kedi Mektupları*) turske spisateljice Oje Bajdar⁹ sastavljen je kao niz pisama i unutrašnjih monologa čiji su glavni akteri mačke koje žive na različitim mestima u svetu i šalju pisma jedne drugima. Naizgled, ovaj roman se predstavlja kao otkrovenje tajnog života mačaka, opis njihove svakodnevice i njihove povezanosti sa vlasnicima, ali je tematika suštinski kompleksnija. Mačke su u delu u stvari nosioci glasa i misli svojih vlasnika. Vlasnici mačaka su komunisti koji su pobegli iz svoje zemlje i prinuđeni su da se suoče sa sopstvenom prošlošću i pogledom na svet. Ovakav vid pripovedanja koji koristi treću stranu, u ovom slučaju mačke kao kućne ljubimce, predstavlja vid eufemizma i ublažava jednu izrazito duboku i tragičnu ljudsku priču o izgnanstvu, gubitku, političkom porazu, identitetu i slobodi. Njihove neizgovorene misli, porazi i etičke dileme artikulišu se kroz mačke: „kao posmatrača u prenošenju emocionalnog i intelektualnog sveta njihovih vlasnika koji stvara indirektniji narativ u smislu tehnike epistolarnog romana. Činjenica da likovi nisu direktno pozicionirani kao protagonisti, već se mačke koriste kao epistolarni naratori, čime se komunikaciji dodeljuje dodatna narativna perspektiva“ (Karataş 2012: 2190).

⁹ Oya Baydar (1940–) turska je spisateljica, sociolog i društveni aktivista. U svojim delima bavi se aktivnim društvenim i političkim problemima. U njena najpoznatija dela ubrajaju se: *Kedi Mektupları* (*Mačja prepiska*, 1993), *Hiçbiryer'e Dönüş* (*Skretanje za nigde*, 1998), *Sıcak Külleri Kaldı* (*Ostao je samo vruć pepeo*, 2000), *Kayıp Söz* (*Izgubljena reč*, 2007), *Köpekli Çocuklar Gecesi* (*Noć dece sa psima*, 2019) i druga.

Razlog zbog kojeg je autorka izabrala mačke kao nosioce priča leži upravo u neukrotivoj prirodi ovih životinja, njihovoj snažnoj volji da se ne povinuju ničijoj reči i da ostanu nezavisne i samostalne, što se ogleda u sledećim rečenicama: „Kažu da je mačka životinja koja se najteže navikava na cirkuske tačke i najsporije uči. Zato se mačke retko viđaju u cirkusima. A i za one koje se nekako jedva dresiraju, nikada se ne može biti siguran šta će uraditi u poslednjem trenutku.“ [...] „Ovako je lepše“, rekao je. „Biti svojeglav, nezavisan, slobodan, imati ličnost – to je lepo. Možda je baš to bio naš najveći nedostatak“ (Baydar 1993: 187). Još jedna snažna politička alegorija u kojoj su mačke predstavljene kao zajednica bez hijerarhije, bez represije i bez ideoloških autoriteta data je sledećim iskazom: „Nemamo ni vladare ni podanike. Slobodniji smo od ljudi...“ (Baydar 1993: 250).

Ovi i mnogobrojni slični pasusi u delu govore o simbolici koju mačka predstavlja, a to je sloboda i nezavisnost od drugih bića. Autorka ovom metaforom iskazuje svoj osuđujući pogled na svet, ne želeći da bude deo društva koji slepo sluša svoje nadređene, već da bude oslobođena od svih nezdravih društvenih stega i da živi svoj život prema sopstvenim idealima.

Pored tematike slobode, autorka se dotakla još nekoliko kontroverznih društvenih tematika kao što su pitanja ličnog identiteta i ženskog aktivizma: „Mačke ne mogu da razumeju nesreću svojih vlasnika i prave poređenja između svojih starih i novih vlasnika. Dok su stari vlasnici mačaka bili ljudi distancirani od društvenih događaja, njihovi novi vlasnici su žene koje su tužne zbog društvenih pitanja i teže ka njima“ (Aydemir 2020: 68). Koristeći glas glavne junakinje, mačke Nine, autorka je iznela svoje viđenje

o stanju žena u savremenom dobu: „Mi, kućne mačke, kao što je Artur rekao, zaista smo kao robovi. Naša tela, naše sudbine pripadaju drugima. Nismo nezavisne, slobodne. Bajku da su mačke slobodna stvorenja mora da su izmislili ljudi koji ih porobljavaju“ (Baydar 1993: 17). Ova aluzija nosi mnogo kompleksniju simboliku, gde autorka vidi savremenog čoveka, a posebno ženu, koji žive u „savremenom ropstvu“. Iako egzistencijalno opskrbljena, njeno telo i sudbina nisu zaista njeni već pripadaju drugim ljudima. Savremeno društvo ženi daje iluziju slobode i samostalnosti, ali u realnosti ona i dalje biva sputana okovima tradicije, patrijarhata i različitih moralnih normi.

Još jedan primer u kojem se vidi autorčin nepokolebljiv stav i kritika društva o ženi i idealizovanoj slici koju je načinila od nje jeste sledeći odlomak: „Mačje dužnosti!... Koje su to mačje dužnosti? Umiljavanje, traženje pažnje, maženje, igranje, zabavljanje dece... [...] Zašto bi sve to bile dužnosti? Kriv je i naš soj. Mi smo ti koji smo stvorili takvu sliku o mački. Tačnije bi bilo govoriti o mačjem identitetu nego o dužnostima“ (Baydar 1993: 23). U ovom segmentu Bajdar koristi mačku kao metaforu da prikaže problem identiteta i instrumentalizacije koju nosi žena. Autorka kritikuje i same žene što su doprinele slici o sebi. Koristeći pojam „mačji identitet“ (tur. *kedilik kimliği*) Bajdar pruža otpor ovakvom portretisanju žene od koje se očekuje da obavlja dužnosti i nastoji da joj dodeli autentičnost i slobodu koju zaslužuje.

U romanu *Mačja prepiska* mačka nije samo pripovedač već je i filozofski alterego spisateljice, njen saputnik u razumevanju života i ljudske prirode. Kroz lik mačke Nine Bajdar govori o čoveku koji je izgubio prirodu i dostojanstvo i toga je suštinski svestan, ali u isto vreme

je nemoćan da pobegne iz sistema koji je gotovo jednak ropstvu. Mačka u romanu simbolizuje ljudsku težnju za slobodom i nezavisnošću, ali povlači i kompleksna pitanja između slobode i pripadnosti, vezanosti i otpora, jer na kraju mačka je biće koje živi uz čoveka, ali mu nikada u potpunosti ne pripada.

Još jedno delo u kojem se mačka izjednačava sa glavnim junakom jeste roman *Jedna mačka, jedan čovek, jedna smrt* (tur. *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*) turskog svestranog umetnika i pisca Zulfija Livanelija¹⁰. Roman prati unutrašnju i spoljašnju konfrontaciju pripovedača sa doživljenim političkim nasiljem, ličnim gubitkom i susretom sa starim državnim zločinom tokom emigrantskog života u Švedskoj. Već u samom naslovu sugerise se ravnopravnost tri elementa, pri čemu mačka simboliše jednu vrstu spona između života i smrti, odnosno u delu mačka nije metafora za čoveka, već za paralelni egzistencijalni princip.

Prateći narativni tok pripovedača, mačka Sirikit javlja se u ključnim delovima egzistencijalne krize glavnog junaka, ne samo kao ljubimac i saputnik na životnom putu, već i kao reflektujući momenat životnog toka. Opisujući svoju Sirikit, narator ističe: „Veličanstveno stvorenje kojem nikada ništa i niko nije potreban, koje se nikada ne vezuje, koje nikada ne voli i nije voljeno... Počeo sam da razumevam zašto su u nekim kulturama mačke obožavane

¹⁰ Ömer Zülfü Livaneli (1946–) poznati je savremeni turski pisac, kompozitor, pesnik i političar. Pored primarnog bavljenja muzikom, aktivno se bavi i spisateljskim radom. Njegovi romani otvoreno i oštro kritikuju tursku političku i društvenu scenu. Najpoznatija dela su mu: *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm* (*Jedna mačka, jedan čovek, jedna smrt*, 2001), *Mutluluk* (*Sreća*, 2002), *Son Ada* (*Poslednje ostrvo*, 2008), *Serenad* (*Serenada za Nadju*, 2011), *Harem* (*Harem*, 2012), *Huzur-suzluk* (*Nemir*, 2017), *Bekle Beni* (*Čekaj me*, 2025) i mnoga druga.

kao bogovi“ (Livaneli 2001: 48–49). Govoreći o prirodi mačke koja je izuzetno nezavisna i samoodrživa, narator u biti pokazuje veliku kontradiktornost u odnosu na čoveka koji ima potrebu da voli i da bude voljen. Upoređujući mačku sa božanstvom, autor naglašava da je mačka iznad svih moralnih sudova, dobra i zla. Ona se u tome razlikuje od čoveka, koji stalno traži opravdanje i smisao, dok ona postoji bez potrebe za transcendencijom.

Za pisca mačka simboliše okrutnost sveta koji od čoveka traži da mu se prilagodi: „Kada sam već rešio da polako počnem da podsećam na Sirikit, onda je trebalo da usvojim i njeno ponašanje. Jer ne samo mačke, ceo svet je bio takav. Ili si lovac ili si plen“ (Livaneli 2001: 50). Za razliku od mnogobrojnih dela u kojem se mačke personifikuju, u ovom odlomku autor iskazuje jednu važnu razliku, on ne humanizuje mačku već animalizuje sebe, opisujući mačku kao simbol finitnog egzistencijalnog ideala.

U romanu *Jedna mačka, jedan čovek, jedna smrt* mačka simbolizuje egzistenciju lišenu iluzija. Za razliku od čoveka, koji život proživljava kroz ideologiju, sećanje i krivicu, mačka postoji u stanju ontološke neutralnosti. Njena ravnodušnost prema smrti, ljubavi i nasilju čine je ne samo kontrapunktom čoveku već i njegovim krajnjim uzorom. U tom smislu, mačka u naslovu romana ne označava životinju, već mogućnost drugačijeg bivstvovanja.

ZAKLJUČAK

Analiza simbolike mačke kroz istorijski, kulturološki i književni diskurs pokazuje da se značenja ove životinje formiraju u skladu sa dominantnim ideološkim i religijskim paradigrama određenog društva. Mačka se u različitim epohama

pojavljuje kao sakralizovano, demonizovano ili idealizovano biće, pri čemu njena simbolička vrednost nikada nije neutralna, već funkcioniše kao refleksija društvenih normi i sistema moći.

U književnom diskursu mačka prevazilazi funkciju deskriptivnog motiva i postaje nosilac složenih semantičkih i pragmatičkih značenja. Najčešće se povezuje sa konceptima individualnosti, autonomije i otpora, čime se uspostavlja opozicija prema figurama koje simbolizuju poslušnost i potčinjenost. Takva binarna struktura naročito je izražena u savremenoj turskoj književnosti, gde mačka funkcioniše kao metaforički model subjekta koji čuva dostojanstvo i identitet unutar represivnih ili normativnih društvenih okvira.

Iz lingvističkog aspekta, simbolika mačke reflektuje se i u leksičko-semantičkom sloju jezika, gde imenovanje ove životinje uglavnom ne nosi pejorativne konotacije, što ukazuje na njen povlašćeni kulturni status. Književni tekstovi dodatno učvršćuju ovu percepciju, koristeći mačku kao narativni glas, metaforu ili alterego kroz koji se artikulišu teme slobode, identiteta, rodne problematike i egzistencijalne otuđenosti.

Zaključno, mačka se u književnosti i jeziku može posmatrati kao arhetipski simbol liminalnosti, biće na granici između pripadnosti i nezavisnosti, čija trajna prisutnost potvrđuje njenu visoku semiotičku produktivnost i značaj u lingvističko-književnim istraživanjima.

BIBLIOGRAFIJA

- Abasıyanık, Sait Faik. 2002. *Bütün Eserleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Айкут, Ксенија. 2010. „Специфичности турске антропонимије као израза

узајамног деловања језика и културе“. *Научни сасиџанаџ слависџа у Вуџове дане* 39 (1): 305–318.

Арал, Инџи. 2006. „Фуат паџин-со-џак“ (превела Ксенија Голубовић-Браиек). *Књижевни лисџи* 44: 19.

Aydemir, Esra. 2020. *Oya Baydar'ın Romanlarında Sosyal Konuları* (Yüksek lisans tezi). Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baydar, Oya. 1993. *Kedi mektupları*. İstanbul: Can Yayınları.

Baysa, Hüseyin. 2025. „Güncel Bilgi ve Koşullar Çerçevesinde Köpek ile İlgili Hadislerdeki Fıkhî Meselelerin Yeniden Değerlendirilmesi“. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 45: 455–484.

Berglund, Jenny. 2014. „Princely companion or object of offense? The dog's ambiguous status in Islam“. *Society & Animals* 22 (6): 545–559.

Bernstein, Penny L. 2007. „The human-cat relationship“. In: Rochlitz, Irene (ed.). *The welfare of cats*. Dordrecht: Springer, 47–89.

Çatalbaş, Resul. 2011. „Türklerde hayvan sembolizmi ve din ilişkisi“. *Turan-SAM* 3 (12): 49–55.

Karakurt, Deniz. 2011. *Türk Söylence Sözlüğü: Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. <https://books.google.com.tr/>

[books?id=JSDYBAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false](https://books.google.com.tr/books?id=JSDYBAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false) (pristupljeno 25. 12. 2025).

Karataş, Evren. 2012. „Mektup Roman Tekniği Ve Türk Romanından İki Örnek: Mektup Aşkları ve Kedi Mektupları“. *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 7 (4): 2173–2192.

Livaneli, Zülfü. 2001. *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*. İstanbul: Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık.

Łogoźna-Wypych, Katarzyna. 2018. „(Un)cultural cats: Multi-dimensional transition of felines in human society“. *New Horizons in English Studies* 3: 163–178.

Özdemir, Düriye. 2021. „Halk inanışlarının mitolojik kökenleri: Konya (Kadınhanı) örneği“. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi* 2 (1): 18–33.

Pamuk, Orhan. 2010. *Benim Adım Kırmızı*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Radecki, Katherine. 2017. *The Healing Cat: From Bastet To The Cat Café. A Mythanalysis Of The Symbol Of The Cat And An Ethnography Of Two Montreal Cat Cafés* (Master's thesis). Montréal: Université du Québec à Montréal.

Savaş, Kudret. 2021. „Kediler ve İnsanlar“. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* 13 (25): 301–308.

THE SYMBOLISM AND SIGNIFICANCE OF THE CAT IN TURKISH LITERATURE AND CULTURE

Summary: This paper examines the symbolism and cultural significance of the cat in Turkish culture and contemporary Turkish literature, situating its meaning within a broader historical, religious, and semiotic framework. Within the Turkish cultural context, the perception of the cat evolved significantly following the acceptance of Islam. While pre-Islamic Turkic mythology attributed limited importance to the cat and occasionally associated it with liminal or supernatural entities, Islamic tradition redefined its status, emphasizing compassion toward animals and recognizing the cat as a symbol of purity and spiritual merit. The institutionalized practice of *manacılık* (organized feeding of stray animals) during the Ottoman period further reflects the structural integration of cats into urban and moral life.

The central focus of the paper is a literary analysis of selected works by prominent Turkish authors, including Sait Faik Abasıyanık, İnci Aral, Oya Baydar, Orhan Pamuk, and Zülfü Livaneli. In these texts, the cat transcends its zoological identity and functions as a complex metaphorical construct. It frequently symbolizes autonomy, dignity, resistance, existential awareness, and individual integrity, often in contrast to the dog, which is depicted as a figure of submission and dependency. In Baydar's roman the cat assumes the role of epistolary narrator and philosophical alter ego, articulating themes of political exile, identity, gender roles, and freedom. While in Livaneli's book the cat embodies ontological neutrality and existential independence, serving as a counterpoint to human ideological entanglement. Similarly, in short fiction by Abasıyanık and Aral, the cat operates as a symbolic mediator of intimacy, moral character, and personal authenticity.

In conclusion, the paper demonstrates that the cat functions as an archetypal symbol of liminality—an entity situated at the threshold between the domestic and the wild, belonging and independence. Its symbolism encompasses the sacred and the demonic, protection and danger, freedom and attachment, thereby confirming its exceptional semiotic productivity throughout history and within literary discourse.

Keywords: Cat, Cat Symbolism, Turkish Literature, Turkish Culture, *Manacılık*, Cultural Semiotics

Izdavač | *Publisher*

Društvo za kulturni razvoj „Bauo“ | *Association for Cultural Development „Bauo“*
Krš Medinski 1, 85300 Petrovac na Moru, Crna Gora | *Montenegro*
www.kontekstikulture.me | www.bauo.me
drustvobauo@gmail.com | kontekstikulture@gmail.com

Za izdavača | *For the Publisher*

Dušan Medin

Lektura i korektura | *Language Editing*

Jasmina Bajo

Prevod, lektura i korektura (engleski) |
Translation and Language Editing (English)

Milica Stanić Radonjić

Dizajn i prelom | *Design and Layout*

MM Digital d. o. o., Budva

Štampa | *Printed by*

Pro File, Podgorica

Tiraž | *Circulation*

200

CIP – Каталогизacija у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISSN 3027-4222
COBISS.CG-ID 27838724

Impresum časopisa objavljen je na linku: | *The journal's imprint is published at the link:*
www.kontekstikulture.me

Copyright © Društvo za kulturni razvoj „Bauo“, 2026.

